

Горана Г. Зечевић Крнета¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за хиспанистику
 ORCID 0000-0003-3117-6642

ОЖИЉЦИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА: ИСКУСТВА СТУДЕНТКИЊА ШПАНСКОГ ЈЕЗИКА СА ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ У УЧЕЊУ И УСВАЈАЊУ СТРАНИХ ЈЕЗИКА²

Ожиљци којима се бавимо у овоме раду представљају искуствени талог студенткиња шпанског језика стечен кроз наставу страних језика у сва три циклуса образовања (основна и средња школа, као и студије филологије), који их је у значајној мери трансформисао и урезао путању њиховог даљег учења и усвајања страних језика. Кроз тематску анализу искустава које студенткиње шпанског језика са Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу наводе као пресудне у претходном овладавању страним језицима настојимо да испитамо најдубље и најчешће ожиљке који су стечени, али и да укажемо на њихове последице. Истраживање је засновано на есејима шеснаест студенткиња треће године студијског програма Шпански језик и хиспанске књижевности написаних у оквиру предмета Методи у настави страних језика, у којима су изнета позитивна и негативна искуства у учењу и усвајању страних језика. Већина наведених искустава су позитивна, што се могло очекивати будући да су испитанице одабрале филолошке студије, док су једина два евидентирана негативна искуства имала позитиван исход код испитаница. Међу факторима које студенткиње наводе као кључну ставку која је усмерила њихово даље усавршавање и лични развој на пољу страних језика јесу улога наставника, различити облици рада у учионици, аутентични материјали, интегративна мотивација, самопоштовање, емпатија, кооперативност, отвореност

¹ gorana.z.krnet@filum.kg.ac.rs, goranazkrnet@gmail.com

² Истраживање спроведено у раду финансираном Министарством науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада запослених у настави на акредитованим високошколским установама у 2026. години број: 451-03-34/2026-03/ 200198.).

и интерес за друге културе. Сви побројани чиниоци указују на комплексност и специфичност процеса учења и усвајања страног језика, који се директно наслања на индивидуалне особености ученика, те је од изузетне важности стално освртање и преиспитивање сваког од аспеката који води превазилажењу проблема у учењу и личном развоју, али и унапређењу наставе страних језика.

Кључне речи: ожиљци у учењу, настава страних језика, шпански као страни језик, тематска анализа, индивидуалне карактеристике ученика, когнитивни и афективни фактори, мотивација, улога наставника и ученика, психосоцијални и социокултурни контекст учења [2].

1. Увод

“Scars can be an illustration of indelible crystallization of the problems, risks, and transformations we go through and of which we are not always aware.” (Готард, Фергусон 2024: 105)³

Ожиљци у учењу јесте појам који дословно указује на последице онога што ученик искуси у настави и које могу како негативно, тако и позитивно да се одразе на даљи процес учења, доношења одлука и личног усавршавања (в. Реном Арбојш 2017). У складу са конструктивистичком теоријом учења, настава се доживљава као сложени, претежно социјални, али и психосоцијални феномен, те тако ученик, на основу различитих искустава у настави, обликује своју свест, промишља, прилагођава се (или не) и доноси даље одлуке које утичу на интеракцију у учioniци и на сам процес учења и усвајања градива.

Према Родригес Охаосу (2017), добра педагошка пракса оставља „траг“ (шп. *huella*) на ученика, у смислу потенцијала да се даље развија самостално кроз живот. Насупрот томе, лоше педагошке праксе остављају „ожиљке“ (шп. *cicatriz*) који спутавају и ограничавају ученика да се прилагоди ситуацији, да одговори на изазове и да напредује. Тако посматрано, ожиљци у учењу страног језика проистичу из негативних психолошких или емоционалних искустава, из страха од грешке, недостатка самопоуздања, стида и сл. Неки други аутори попут Елене Базил (2008) посматрају ожиљке у језику као феномен у коме се појединац суочава са језичким и/или културним елементима који изазивају прво осећај „расцепа, трауме“, а потом

3 Ожиљци могу бити пример неизбрисиве кристализације проблема, ризика и трансформација кроз које пролазимо, а којих нисмо увек свесни.

и осећај „свраба” услед покушаја да се раздвојене целине некако повежу. Свраб ожиљка у тој метафори представља импулс организма да се након промене прилагоди новонасталој ситуацији и да се врати у стање равно-теже повезујући један део свог ткива са другим (Базил 2008:19).

Иако бисмо се начелно сложили са становиштем да добра педагошка пракса оставља добар траг, а лоша педагошка пракса оставља ожиљак на ученика, сматрамо да то апсорбовање стимуланса из наставе, њихово тумачење и резултати до којих ће довести зависи у највећој мери од ученика и његовог ментално-емоционалног склопа. Афоризам који Дурбаба (2011: 110) наводи да „страни језик може да се научи и упркос наставнику” такође указује на то да није извесно да ће лоша педагошка пракса нужно произвести ожиљке код ученика. С тим у вези, сматрамо да свако искуство, било позитивно или негативно, које остави дубљег трага на ученика, које га потера на размишљање и које доведе до трансформације и преиначења ставова, веровања и понашања може да се посматра као својеврстан ожиљак у настави. Ожиљци у учењу би, према томе, представљали сва искуствена „чворишта”, проблеме и ризике, који захтевају од ученика неку врсту преображаја, интериоризацију и прилагођавање, баш као што то у оквиру трансформативног учења објашњавају Готард и Фергусонова (2024: 105).

Будући да искуства у учењу страног језика укључују разне аспекте учениковог когнитивног, емоционалног, мотивационог и социокултурног плана, те тако и ожиљци могу да прожимају различите аспекте: опажање, памћење, језичку надареност, стратегије учења и комуникарања, мотивацију, ставове, кооперативност, самопоштовање, отвореност, емпатију и још многе друге идиосинкратичне чиниоце (в. Елис 2014; Гарсија-Санс 2016; Мендес Сантос 2021: 168). Поменута искуства не обликују само даљи развој комуникативне, прагматичке и социокултурне компетенције, већ утичу и на академски учинак уопште, на развој општих вештина и знања, на бољу пажњу и спремност ка решавању конфликта у настави (в. Клеман *et al.* 1994).

Са свим побројаним захтевима савремене наставе језика улога ученика и наставника драстично је промењена у односу на наставу у XX веку (в. Гутјерес Алмарса 1996; Пикок 1999). Од „доброг” наставника страног језика, поред традиционалне улоге предавача, језичког модела и координатора наставног процеса, очекује се да је успешан и у активирању и ангажовању ученика, затим и у оспособљавању и осамостаљивању ученика, што је, управо, један од крајњих циљева наставе, а поред тога наставник треба

да има и развијене модераторске, педагошке, социјалне и интеркултурне компетенције (Дурбаба 2011: 108–109). Када је реч о одржању мотивације у процесу учења страног језика, од наставника се очекује да употреби различите мотивационе стратегије унутар учионице, а не треба заборавити ни емоционалну страну подучавања јер наставник и ученици кроз интеракцију, међусобну подршку и толеранцију могу да доведу до оптимизације учења и до свеукупног напретка (в. Лоренсо Берхиљос 2004).

Улога ученика у савременој настави страних језика није ништа мање комплексна, те се и од ученика као централног субјеката у наставном процесу потражује активно учешће, одговорност, кооперативност, аналитичност, отвореност и др. (Мартин Мартин 2004: 261–263).

Управо због свих наведених чинилаца наставног процеса битно је континуирано преиспитивање унутар учионице страног језика како би се што боље разумели разлози који утичу на појединачне резултате и на ученикову активност, али и да би се лакше испратио целокупан учинак и интеракција групе. У складу са тим, ово истраживање има за циљ да прибави довољно „опипљивог“ материјала који би онда кроз тематску анализу пружио адекватну повратну информацију за наставу страних језика, а уједно циљ нам је да „профилишемо“ и објединимо трансформативна искуства у настави страних језика групе студенткиња које су одабале шпански језик и хиспанске књижевности на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу.

Једна од полазних претпоставки јесте да су испитанице имале претежно позитивно претходно искуство у учењу и усвајању страних језика будући да су уписале студије филологије и одабале изучавање страних језика као своју професију, па ћемо кроз анализу добијених података то и проверити. Поред тога, испитаћемо који су то чиниоци, позитивни и негативни, које студенткиње сматрају значајним, да не кажемо пресудним, у обликовању њиховог искуства и ставова према страним језицима, а потом ћемо се осврнути и на евентуалне импликације за наставу страног језика добијене на основу овог узорка испитаника.

2. Специфичност процеса учења и усвајања страног језика

Иако смо се у уводном делу већ дотакли кључних аспеката наставе страног језика, у наставку ћемо додатно размотрити процес овладавања новим језичким и социокултурним појмовима у друштвено условљеном контексту какав је учионица страних језика. Реч је, дакле, о сложенем,

дуготрајном и специфичном процесу који захтева конструктивну помоћ и подршку за развој компетенција и вештина ученика, али и за развој аутономије у учењу (Савет Европе 2020: 41–46; Мендес Сантос 2021: 74–76).

Ученик се кроз наставу развија и усваја језик целокупном личношћу, и сва чула, сви механизми теже да буду укључени: свесни и несвесни, когнитивни и афективни, индивидуални и друштвени.

Контекст и окружење у коме се настава одвија, као један од кључних елемената, подразумева како физички простор, тако и друштвену интеракцију која се одвија у том простору, и што је амбијент наставе подстицајнији, и мотивација је већа; такође, уз бољу интеракцију и кооперативност међу ученицима постиже се боља синергија и резултати су видљивији (Морено Фернандес 2004: 290–291). За ученика и његов напредак у учењу страних језика заслужно је и шире друштвено окружење, породица, економска стабилност, могућност ширег образовања, ваннаставне активности, путовања у иностранство и сл. Сви поменути фактори могу да утичу и на мотивацију и на резултате у настави.

Када је реч о когнитивним и метакогнитивним процесима, ученик активира и развија нове облике размишљања, увиђања, повезивања знања, решавања проблема, развијања способности опажања и памћења, активирање стратегије учења и комуникације (Мартин Мартин 2004: 267–269). Резултати које ученик постигне, очекивано или неочекивано, веома често доводе до даљег подстицаја за рад или до стагнације и назадовања, те је такође веома битно тумачити резултате и дискутовати о њима заједно са ученицима.

Учење страног језика може да буде и извор фрустрације или задовољства, па су управо емоционални ожиљци код ученика ти који директно утичу на мотивацију и истрајност у овладавању језиком. Мотивација, без сумње, представља један од основних емоционално-когнитивних фактора у контексту наставе страних језика и уско је везана за друге индивидуалне разлике које утичу на (не)успех у савладавању страног језика, као што су опште црте личности, језички таленат, креативност, жеља за комуницирањем и сл. (Лоренсо Берхиљос 2004: 319–321).

Додатно, педагошки приступ и облици рада у учioniци страног језика представљају значајан чинилац за задовољење субјективних потреба ученика и олакшан процес учења, па је наставник у обавези да испита стилове учења ученика, да уврсти разноврсне материјале у наставу и тиме подстакне даљи ангажман и напредак код ученика, како

у учионици, тако и ван ње (в. Ричардс, Роџерс 2001: 42). Од ученика се, са друге стране, уз све наведене улоге, очекује и да пружа сталну повратну информацију о свом напредовању и о проблемима с којима се, евентуално, сусретне. Важан аспект наставе представља, управо, освртање на те „ученичке” проблеме и њихово превазилажење како на индивидуалном, тако и на колективном плану јер је веома често решење проблема омогућено у ученичкој групи, кроз дељена искуства или кроз суочавање са проблемима и грешкама других ученика.

О улози културе циљног језика и њеног утицаја на мотивацију за учење страних језика не треба претерано говорити јер, како је показано у већини истраживања на том пољу, у случају студената хиспанистике управо је сусрет са културама циљног језика једно од главних преломних тачака које води учењу шпанског језика (в. Петровић 2019). Исто тако, развој интеркултурне компетенције код ученика доводи до унутрашњег преиспитивања и отварања ка друштвеној и културној различитости, до прихватања другости (Мендес Сантос 2021: 178).

Сви побројани чиниоци указују на комплексност и специфичност процеса учења и усвајања страног језика, који се директно наслања на индивидуалне особености ученика, те је од изузетне важности учестало преиспитивање унутар учионице које води идентификацији и превазилажењу проблема у учењу и личном развоју, а самим тим и унапређењу наставе страних језика.

3. *Анализа есеја*

Када је реч о истраживачком поступку, у оквиру предмета Методи у настави страних језика на трећој години студијског програма Шпански језик и хиспанске књижевности сви студенти су добили задатак да напишу на једној куцаној страни текста „кључна искуства, позитивна или негативна, која су имали у пређашњој настави страног језика, на свим нивоима образовања, а која су утицала на њихов даљи рад и развој у учењу страних језика”. Идеја за истраживање проистекла је из потребе да се обједине и анализирају искуствени чиниоци који су долазили до изражаја у дискусијама у настави на поменутом предмету, а које су студенти износили као пресудне факторе за њихову мотивацију и учење страних језика. Наративни карактер есеја на којима се темељи ово истраживање омогућио је студентима лакше изношење података, а истраживачу пружио бољи увид у предмет истраживања. Треба напоменути и то да су

студенти добили задатак на самом крају курса, након што су спознали све релевантне дидактичко-методичке компоненте наставе страних језика и имали прилике да дискутују о њима, што би требало да им пружи солидну основу за размишљање о „ожиљцима” у учењу страних језика. Као инструменални подстицај, студенткиње су у оквиру предиспитних обавеза добиле максимално пет бодова на основу есеја и, од укупно осамнаест студенткиња, есеј је предало њих шеснаест. Након тога, у складу са рефлексивним приступом тематској анализи (Браун, Кларк 2006), издвојени су чиниоци које испитанице наводе, креиране су категорије за ефикаснију анализу релевантних података, па су онда подаци и протумачени у контексту истраживања.

У претходном одељку наведени су разновројни фактори који утичу на процес учења и усвајања језика, па ћемо их ради лакшег тумачења резултата груписати у когнитивне и афективне, из којих посебно издвајамо мотивационе факторе као најзначајнију подгрупу, а затим и социокултурне чиниоце. Са истим практичним циљем, навешћемо уобичајене примере „чворишта” у учењу страних језика које очекујемо да пронађемо у есејима.

Као позитивне обрасце искустава у учењу страног језика можемо да издвојимо когнитивни напредак ученика (боље опажање, памћење, способност за решавање проблема и увећан академски учинак), што не укључује само циљни страни језик, него и матерњи језик, као и друге стране језике које ученик учи. Када је реч о траговима на емоционалном плану, издвајамо на првом месту развој мотивације, самопоштовања, прихватање себе у новим друштвеним улогама, позитивне ставове према страним језицима, умањену анксиозност. На социокултурном плану код ученика може доћи до: развоја кооперативности, отворености, друштвене и културне спознаје другости, отварања ка другим културама и прихватања различитости. Додатно, у складу са савременим глобализованим контекстом, на горе поменуте ставке може се додати и напредак у сфери дигиталне писмености, лакши приступ различитим облицима рада и више прилика за развој аутономије у учењу.

Насупрот томе, негативни обрасци искустава у учењу страног језика били би: смањена мотивација или губитак мотивације, нелагода и анксиозност у учењу страних језика и у преузимању нових улога, страх од грешке, мањак самопоуздања, незаинтересованост за нове језичке прилике, фосилизација, негативни ставови према страном језику, одсуство кооперативности у учионици, мањак интереса за друге културе, итд.

Пре уласка у даљу анализу, битно је истаћи да од шеснаест студенткиња хиспанистике њих десет наводи учење шпанског језика као главно мотивишуће искуство за наставу страног језика, једна студенткиња паралелно описује своје искуство у учењу како шпанског, тако и енглеског језика, затим три студенткиње наводе само случај учења енглеског језика, а једна испитаница објашњава у есеју свој случај са учењем немачког језика. Додатно, једна студенткиња описује уопштено процес учења и усвајања страних језика не осврћући се ни на један страни језик конкретно.

У наставку дајемо опис свих есеја са издвојеним обрасцима релевантним за истраживање.

Студенткиња 1: У свом пређашњем искуству у учењу немачког језика као кључан фактор наводи улогу наставника, његов приступ настави и наставним садржајима, атмосфери у учионици и подстицају на комуникацију. Истиче обраду културе и језика кроз аутентичне садржаје, лудичке активности и употребу нових технологија као елементе оптимизације учења. Додатно, суптилно указивање на грешке, похвала за рад и труд ученика, као и враћање на недовољно усвојене садржаје, подједнако су важни за мотивисање ученика у настави. На основу исказа студенткиње – „методе рада су омогућиле да напредујем у учењу језика према којем нисам била нимало наклоњена јер сам у недостатку других језика изабрала немачки” – видимо да наставник може значајно да утиче на промену става ученика према циљном језику. Исто тако, позитивни резултати рада представљају један од великих мотивационих покретача код ученика, на шта указују и речи испитанице: „један од кључних момената у учењу немачког био је моменат када сам схватила да сам на вредновању усвојеног градива била на нивоу са особама које су раније училе тај језик”.

Студенткиња 2: Ова студенткиња предочава своје искуство у овладавању шпанским језиком и то чини на шпанском језику користећи прилику за комуникацију на циљном језику. Занимљиво је, а помало и изненађујуће, да је она једина од испитаница која је имала потребу за тим, међутим, касније се кроз њена образложења потврђује њена опчињеност шпанским језиком, подстакнута још у најранијем животном добу кроз телевизијске програме и музику на шпанском језику. Будући да је стално била изложена шпанском језику, поступно га је усвајала, а после је учењем само допринела форми израза и развила боље стратегије за комуникацију на шпанском језику. Страст за шпанским језиком и непрестани контакт са језиком, према њеним речима, пресудни су чиниоци у учењу језика:

*„Creo que la pasión por lo que aprendes tiene mucho que ver con cómo lo vas a hacer, si te irá mal o bien, si lo aprenderás muy rápido o muy lento”.*⁴

Студенткиња 3: Као најбоље искуство на пољу учења страних језика у сва три циклуса образовања истиче искуство са енглеским као страним језиком. Студенткиња наводи да је то што учи језик од раног детињства било пресудно за њу, као и домаћи задаци засновани на преписивању речи и текстова, затим преслушавање аудио-записа, те је тако била у сталном контакту са страним језиком, вокабуларом и структурама. Поред школских задатака, који су умногоме утицали на њено овладавање језиком, као главно подстицајно искуство наводи награде за успех у раду од наставника, као и аутентичне материјале попут филмова и музике. Ова студенткиња описује и један негативан аспект у настави, а то је учестало мењање наставника у основној школи, што је лоше утицало на њену мотивацију и континуитет рада: „После у основној школи су ми се наставници стално мењали што је помало имало негативан утицај на моје учење јер свако предаје на свој начин, али сам се трудила да избегнем то и да што више напредујем”.

Студенткиња 4: Наводи као пресудно искуство у учењу шпанског језика постављање јасних циљева и паралелно усвајање и учење циљног језика уз висок степен интегративне мотивације. Поред знања језика, што се постиже сталним контактом са језиком, имала је потребу да циљни језик и учи, да познаје граматику, правила и да тражи објашњења за све што није било јасно. Наводи да је у њеном случају лично сазревање допринело бољем увиду у то шта конкретно жели и како да до тога дође: „Све више и више сам се интересовала за граматичке правилности како бих била способна да објасним било коме шта га занима али исто тако и да уочим рупе у свом знању и допуним их.” У случају ове испитанице, растућа потреба за разумевањем језичког функционисања и за експлицитним знањем о језику била је њен највећи подстицај.

Студенткиња 5: У есеју ове испитанице истиче се значај улоге коју дигитални медији и туторијали за учење шпанског језика имају за њу: „Овај тип учења је сјајан начин да се научи језик, а постоје и многи квалитетни канали и начини који нам могу помоћи да постигнемо своје циљеве”. Уз такве садржаје ученик се приближава циљној култури, унапређује рецептивне и продуктивне вештине, а може боље и да научи било

4 Мислим да страст према ономе што учиш има итекако везе са начином на који ћеш да учиш, хоћеш ли ти ићи добро или лоше, хоћеш ли научити брзо или споро.

који граматички аспект и вокабулар страног језика јер интернет обилује материјалом како за учење, тако и за усвајање језика. Додатно, поред разноврсног материјала на интернету, уз нову технологију ученику је омогућен приступ различитим облицима рада, те свако може да пронађе технике рада које му одговарају.

Студенткиња 6: Говори о свом искуству у учењу енглеског језика јер њега, како каже, „усваја скоро цео живот, још од малих ногу” и много је времена проводила слушајући музику на енглеском. Она истиче мелодичност језика као једну од особености која је привукла и у случају шпанског језика: „Сећам се да ме је јако занимало шта је то што та особа говори када прича мени неразумљивим језиком, јер је за мене сваки језик као мелодија – има своју различитост а понека је слична и са другим мелодијама, баш као што је то и језик”.

Наглашава и значај наставнице енглеског, која је веома предано и страствено држала часове, што је од изузетног значаја за децу у учионици и то осећање се обично шири на присутне у учионици: „Имала сам предивну професорку која је била изузетно посвећена и волела је то што ради, а те ствари много значе посебно ако сте једанаестогодишње дете жељно учења као што сам ја тада била”. Ова испитаница у есеју закључује да се језик учи целог живота, да увек постоје нови изазови и циљеви које сами себи намећемо, али да „ако постоји љубав и жеља према томе што се ради, упркос препрекама, све се може постићи”.

Студенткиња 7: Своје претходно искуство у учењу шпанског и других страних језика анализира сагледавајући своје лоше навике и стратегије у учењу које су јој помагале да се „провлачи” у настави без конкретних резултата на плану овладавања језиком. Истиче као кључну тачку активну улогу коју ученик мора да заузме у настави, мотивацију и предан рад и труд како би се све информације објединиле, слегле и биле од користи. Она наводи пример инструменталне мотивације у њеном случају као фактор који је подстакао да се максимално потруди у савладавању шпанског језика: „Када сам схватила да могу да пропустим феноменалну професионалну прилику због своје лењости, одлучила сам да се максимално посветим учењу шпанског језика и почела сам на своју руку да учим од почетка, упоредо са осталим обавезама које сам се трудила да обављам у року”.

Студенткиња 8: И у овом есеју истрајност и мотивисаност ученика предочавају се као кључни елементи у учењу и усвајању било ког страног језика: „Мотивација коју дајемо себи током учења је битна, али и

мотивација коју добијамо од професора (ако одлучимо да приватно радимо са неким или студирамо језик). Похвала за наше мале и велике успехе у нама буди жељу да будемо што бољи у томе и напредујемо". Учење, према њеним речима, треба да буде забавно, да повезује садржаје кроз асоцијације и да развија креативност код ученика. У контексту савремене наставе језика обавезна је и употреба нових технологија, као и ослањање на различите технике рада и стратегије учења које погодују ученику.

Студенткиња 9: Истиче да је уписала студије шпанског језика јер су је увек привлачили музика и телевизијски садржаји на шпанском језику, а и откад зна за себе гајила је интерес за хиспанску културу. Испитаница описује значај улоге наставнице енглеског језика у средњој школи, која је познавала и шпански и италијански језик поред енглеског, па је кроз ваннаставне активности мотивисала ученике да се интересују и за друге стране језике: „У школи смо имали доста манифестација и активности везаних првенствено за Дан језика, а онда и за неке друге теме, на којима сам ја уз помоћ наставнице енглеског рецитовала нека дела шпанске поезије, читала одломке из дела познатих шпанских писаца, па чак и преводила неке кратке текстове”.

Подвлачи значај граматичких објашњења у свом процесу овладавања шпанским језиком јер су јој помогла да надогради и учврсти знања и вештине које је већ имала. Посебну предност даје комуникацији са изворним говорницима јер се „свакодневни језик доста разликује од школских примера које обрађујемо на предавањима и зато што је корисно а и занимљиво причати са изворним говорником и приближити се још више језику и култури коју волимо”.

Студенткиња 10: Након искуства са наставом на даљину услед пандемије 2020. године, ова испитаница као кључни фактор у учењу страног језика наводи заједницу у којој се учи језик и кооперативност међу ученицима. Рад у малим групама, опуштена и конструктивна атмосфера у настави језика, благонаклоно указивање на грешке и тумачење правила употребе језика и грешака међу ученицима, те посвећеност професора ученицима, све су то чиниоци који су њој помогли да стално напредује у процесу учења и усвајања страног језика: „Једна од најпозитивнијих ставки нашег факултета коју бих истакла јесте рад у малим групама који нам омогућује боље упознавање и стварање колектива који је попут породице. Професори су увек били ту за наша питања и рад у малим групама омогућио им је да се сваком студенту посвете максимално. Кооперативност која је била

присутна помогла је сваком појединцу да се осећа слободно у прављењу грешака јер ће баш уз помоћ тих грешака савладати шпански језик”.

Студенткиња 11: Ова испитаница говори уопштено о учењу и усвајању језика, а помиње и искуства везана за наставу енглеског језика. Сматра да је неопходна интегративна мотивација и јасно постављени циљеви који желе да се постигну. Она даље наводи низ елемената који су у њеном случају одиграли значајну улогу у савладавању језика: редован рад, добра организованост, улога наставника, рад у малим групама, кооперативност међу ученицима, затим аутентични садржаји аудио-визуелног карактера. Објашњава да је кооперативност у учионици важна јер код ученика смањује стрес и, самим тим, повећава ефикасност. Битно је да се ученику понуде различите технике рада и активности, нпр. повезивање речи и слика, лудичке активности, активности друштвене интеракције и др. Студенткиња се о значају улоге наставника изјашњава дајући негативан и позитиван пример у настави енглеског језика: „Уколико професор не подстиче и не мотивише ученике на рад, константно критикује и понаша се непрофесионално, ученик губи сваку жељу и вољу за радом и напредовањем”. Насупрот томе, ако је наставник посвећен настави, пун разумевања и уважава учениково мишљење, „нема сумње да ће сам ученик бити мотивисанији и спремнији за рад и учење”.

Студенткиња 12: У есеју износи своје искуство са учењем како енглеског, тако и шпанског језика. Са учењем енглеског језика почела је веома рано, те је поред наставе у основној и средњој школи паралелно похађала и приватне часове и полагала званичне испите из енглеског језика. Шаролико искуство које је имала допринело је да се упозна и да примењује различите облике рада у свом даљем усавршавању на пољу страних језика. У почетку јој је много помогло писање речи и реченица и њиховог значења, али касније јој то више није било мотивишуће, па се само трудила да буде у свакодневном контакту са страним језиком: „Слушам друге и упијам изразе, речи, начин говора, али форсирам себе да сама склапам реченице и испољавам мисли. Када уходам себе да сваког дана употребљавам циљни језик, постаје ми природније да га говорим, мање преводим у глави речи, оне сада постају нешто што одмах схватам [...] свакако је значајно пасивно упијати језик, али ништа нам то неће значити док не проговоримо, макар грешили.”

Напомиње да је у процесу учења језика утицај околине веома битан, јер се на том плану утврђује самопоуздање, а и развија кооперативност и

подршка међу ученицима, која је често од пресудног значаја за ученикову активност и напредовање.

Додатно, ова испитаница издваја улогу стрипова на шпанском језику, које је често читала и који су јој омогућили контекстуализован пример употребе циљног језика.

Студенткиња 13: Објашњава да су пресудну улогу на њену жељу за учењем шпанског језика имале хиспаноамеричке серије које је гледала са мајком још у раном детињству, а после и наставница грађанског васпитања, која је била дипломирани хиспаниста и која је организовала ваннаставне активности (представе, музичке активности и др.) везане за шпански језик, пуштала хиспанску музику на часовима грађанског васпитања приближавујући на тај начин ученике шпанском језику и хиспанским културама. И ова студенткиња, као и студенткиње 2 и 6, истиче значај хиспанске музике при одабиру своје професије, а пошто је и сама обожаваатељ музике и певања, то је додатно мотивисало да крене са учењем шпанског.

Студенткиња 14: Описује да су у њеном случају радозналост и отвореност ка другим културама, као и сталан додир са шпанским језиком путем телевизијских садржаја допринели томе да упише шпански језик на факултету. Истиче емоцију која је веже за шпански језик, али и кооперативност и блискост са својим колегама, студентима и професорима, описујући их као „људе сличне мени [...] међусобно се подржавамо и подстичемо да радимо оно што волимо”. Наглашава значај улоге наставника у целокупном процесу јер сматра да је наставник особа који служи као модел у учионици, „од којих има много тога да се научи и са којима ученици деле иста интересовања”.

Студенткиња 15: Пише о свом искуству у учењу шпанског језика истичући своју љубав према свим језицима. „Шпански језик ме је највише привукао због тога како звучи, због шпанских серија и филмова који су стално емитовани на телевизијским програмима, али такође због шпанске културе и обичаја, због сунчаног и лепог времена и мора, што Шпанија има”. Мелодичност, распрострањеност у свету, као и могућности запослења, неки су од пресудних разлога које кандидаткиња наводи за одабир студија шпанског језика.

Када је реч о самом процесу учења, кандидаткиња каже да јој помаже опуштена атмосфера на часу, блискост са професорима и колегама, рад у малим групама, што омогућава већу посвећеност наставника сваком

ученику и његовим индивидуалним потребама. Веома битна је и стална изложеност језику и језички прилив кроз филмове, серије, музику.

Студенткиња 16: Ова испитаница одабрала је да опише своје искуство са прве године студија као веома значајан моменат у њеном процесу учења шпанског језика. На часу превођења схватила је да се веома добро сналази у текстовима на шпанском језику које први пут види и то ју је охрабрило да настави даље да ради на овладавању језиком. Уз непрестан рад и напор временом се развило и самопоуздање и уживање у самом процесу учења језика. На мотивацију је утицао и однос наставнице која је предавала са пуно љубави и посвећивала се свим детаљима. Студенткиња сматра да треба паралелно да се ради и на учењу и на усвајању језика, дакле, поред свесног напора и труда да се нешто свесно обради, треба да смо и што чешће изложени циљном језику: „[...] страни језик се учи у ходу, нова сазнања долазе несвесно и сасвим је у реду дати себи времена за ширење вокабулара. Схватила сам да све тече постепено и да је стрпљење кључ. Свесна сам да ће се из године у годину моје знање шпанског језика све више надограђивати и у томе је, заправо, лепота учења”.

4. Рефлексија о добијеним резултатима

Главни утисак који се стиче након анализе добијених одговора јесте разноврсност образаца у процесу учења и усвајања страних језика које су студенткиње одабрале да опишу као моменте преламања, преиспитивања и преиначења у својим одлукама и понашањима. Иако истраживање обухвата шеснаест испитаница и шеснаест есеја, што је релативно мали узорак, њихова квалитативна анализа још једном је потврдила бројност и разноврсност чинилаца у настави које на ученике остављају трага и доводе до трансформације или јачања уверења. Занимљиво код ове групе испитаница је и њихово различито доживљавање и вредновање искустава која су им заједничка, чиме се још једном потврђује улога ученикових индивидуалних карактеристика у процесу учења и усвајања језика.

Када је реч о страним језицима које су испитанице одабрале да опишу у есеју, њих једанаест (2, 4, 5, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15 и 16) описало је своја кључна искуства у учењу шпанског језика, што је и било очекивано јер су одабрале да студирају шпански језик, док су четири студенткиње (3, 6, 11, 12) истакле своја искуства у учењу енглеског језика као језика који „уче од малих ногу”, што се показало као битан образац у аутоевалуацији код ученика. Језик који се дуго учи, и то још „од малих ногу”, делује као да

је урезан у нашој глави. Насупрот томе, само једна студенткиња (1) изабрала је да опише своје искуство са учењем немачког као страног језика, вероватно јер се искуство са учењем језика који није хтела да учи, али је морала јер није било другог избора, на крају показало као неочекивано позитивно искуство, које је оставило дубок траг на њу. Додаћемо и то да је једна испитаница (8) писала о искуству са учењем језика уопштено не наводећи ниједан језик конкретно, што је крајње неочекивано.

У контексту истраживања ожиљака у учењу занимљив је увид да је само студенткиња (2) изабрала да напише есеј на шпанском језику о својим искуствима са учењем страног језика иако је то свим студентима била понуђена опција, што имплицира да се студенти треће године студија још увек нису у довољној мери ослободили нелагоде при изражавању на циљном језику у формалном контексту.

У предоченим искуствима шеснаест испитаница преплићу се различити обрасци којима испитанице дају мању или већу предност, али свакако их издвајају у свом промишљању о факторима који су били пресудни за њих и њихово бављење језиком. У случају учења шпанског језика, најјачи „окидач“ је љубав према шпанском језику и хиспанским културама, дубоко утемељена у ученицима и веома подстицајна, што и јесте сагласно са резултатима истраживања спроведеног међу млађом популацијом у Србији (в. Тасић 2021). Само једна студенткиња (7) наводи инструментални мотив као кључно искуство у учењу шпанског језика, док студенткиња (15), поред свих других чинилаца који су на њу оставили трага, наводи и инструменталне мотиве као факторе који су утицали на њу.

Улога наставника као чинилац који утиче на став ученика према учењу циљног језика наглашава се у већини есеја. Предусретљивост и пожртвованост наставника, затим креативност и организованост у настави, те његова благост при указивању на грешке чине позитивна чворишта наставе која могу да трансформишу и преиначе сва претходна искуства ученика. Занимљив је податак да су у случају две студенткиње (9 и 13) интерес и љубав према шпанском језику пренеле наставнице које су из других области, и то наставница Италијанског језика и Грађанског васпитања, дакле, оне су направиле прекретницу и урезале пут ка шпанском језику. Исто тако, признање успеха у раду ученика од стране наставника (1 и 16) бележи се као један од момената који оставља дубок траг на ученика.

Поред неоспорне улоге наставника у процесу овладавања језиком, у есејима се понављају и обрасци везани за ученикову улогу попут следећих:

јасни циљеви учења, интринзична мотивација, аутономија у учењу, затим упорност, преданост, стрпљивост, кооперативност, отвореност. Поменути чиниоци, иако представљају опште место међу пожељним особинама ученика, истакнути су у есејима као покретачка снага која ученика одржава на површини и води даље.

Иста ствар се запажа и на плану садржаја који се користе у настави и, уопште, у процесу савладавања страног језика. Телевизијски садржаји, музика, туторијали и остали дигитални садржаји јесу чворишта која одржавају живим импулс ка учењу страног језика. У самој настави, као позитивни окидачи наводе се аутентични материјали, разноврсне комуникативне активности и различити лудички садржаји. Додатно, неколико испитаница (4, 7, 9, 16) описује и искуства граматичког освешћења као прекретнице у учењу страног језика.

Ако изузмемо случај студенткиње (12), која наводи читање стрипова на шпанском језику као потпору за повезивање исказа и контекста употребе језика, занимљиво је да нико од испитаница, студенткиња филологије, није експлицитно поменуо читање књига на страном језику као кључно искуство у овладавању страним језиком, иако би се тај сегмент можда могао наћи имплициран у формулацијама као што су „свакодневни контакт са језиком” или „стална изложеност језику”. То би свакако требало да буде једна од значајних ставки за даљу анализу. Који ожиљци су довели до те чињенице и какви ожиљци ће тек да проистекну од тога?

Вредно помена је и то да од 16 испитаница само једна (12) помиње додатне, индивидуалне часове и стицање међународно признате дипломе енглеског језика, те да су јој знања и вештине из енглеског користила после и у савладавању шпанског језика. То би био јасан пример трагова једног страног језика којим је ученик овладао на учење другог страног језика.

Када је реч о друштвеним и контекстуалним факторима наставе страног језика, једна од испитаница (10) као кључан фактор истиче заједницу у којој се учи језик, као и кооперативност и подршку међу ученицима („колектив који је попут породице”). Повезани обрасци на које наилазимо и у есејима осталих студенткиња јесу следећи: рад у малим групама, опуштена и конструктивна атмосфера, блискост са наставником и колегама.

Иzolовани су и случајеви у којима се наводи нека индивидуална карактеристика као преломна тачка у учењу страног језика: лично сазревање (4), увиђање лоших стратегија рада (7), развој креативности (8), радозналост (14) и стрпљење (16).

Концепт доживотног учења помиње се код пар испитаница (2, 6) и оне наводе да је управо у томе „лепота учења”.

Имајући у виду да је реч о студентској популацији, занимљиво је да се нигде експлицитно не помиње сумативна евалуација и искуства у вези са тим, већ се делимично назире у деловима у којима студенти описују да им прија „благо указивање на грешке, освртање на недовољно савладано градиво, учење из грешака других или тумачење добијених резултата”. Било би очекивано да наведу понеко „загорчено” искуство са испита, али то не налазимо међу подацима.

На крају бисмо нагласили да већина испитаница, како је и било очекивано, наводи позитивна искуства и различите чиниоце у настави као чворишта у којима су застале да размисле и да евентуално преиначе ставове и понашања или да их још јаче утврде. Само две студенткиње описују негативно искуство у процесу учења страних језика. Један од тих ожиљака проузрокован је честом променом наставника и променама у начину рада у учионици, као што је описано у случају студенткиње (3). Тај случај показује да ученик личним напорима може да се прилагоди измењеним условима унутар учионице, али да свакако није пожељно да се наставници стално мењају јер то код ученика изазива стрес и захтева додатни когнитивни и афективни напор. У случају студенткиње (7), увиђање лоших навика и стратегија у учењу које су јој помагале да се „провлачи” у настави без конкретних резултата на плану овладавања језиком довело је до преиспитивања и преиначења.

Важно је потцртати да, иако се ова два искуства наводе као негативна, у оба случаја студенткиње су успеле личним напором и јасно постављеним циљевима да „распетљају чвориште”, пренебрегну проблем и наставе са даљим овладавањем страног језика.

5. Закључак

У овом истраживању, које обухвата есеје 16 студенткиња на трећој години студијског програма *Шпански језик и хиспанске књижевности* на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, испитали смо који су то чиниоци које студенти сматрају кључним, преломним тачкама у обликовању њиховог искуства у учењу и усвајању страних језика. Ожиљци којима се бавимо у овоме раду представљају сва искуствена „чворишта”, „окидаче”, проблеме, застоје и напоре који захтевају од ученика својеврстан преображај, интериоризацију и прилагођавање, или, пак, ојачање

постојећих уверења након промишљања. Кроз тематску анализу искустава које студенткиње Шпанског језика и књижевности наводе као пресудне у учењу страних језика настојимо да испитамо обрасце који се истичу, а затим да их анализирамо и протумачимо у контексту истраживања. Уз поједине резултате анализе, сугеришемо и одговарајуће дидактичке импликације.

Када је реч о полазној претпоставци, потврђено је да су испитанице имале позитивно претходно искуство у учењу и усвајању страних језика будући да су одабрале даље бављење страним језицима. Резултати истраживања показују само два искуства која обухватају негативне обрасце – честу промену наставника и лоше радне навике, која су имала позитиван исход на даљи процес овладавања страним језиком. Интересантно је и то што се у есејима не региструју експлицитно ожиљци попут страха од грешака или неуспеха на испиту, што би било очекивано код студентске популације.

Иако се у есејима могу уочити општи обрасци као што су утицај телевизијских садржаја, музике и хиспанских култура на развој интринзичне мотивације за учење шпанског језика, занимљиво је да студенткиње дају предност различитим факторима при вредновању искустава која су им заједничка, чиме се још једном потврђује улога ученикових индивидуалних особености у процесу учења и усвајања језика. Док већина испитаница истиче улогу наставника као пресудну у учионици страних језика, потврђену кроз одабир и употребу аутентичних материјала за рад, кроз различите наставне и ваннаставне активности, кроз благост и посвећеност, мањи број испитаница сматра кључном улогу ученика као централног субјекта у процесу учења и истиче значај личних карактеристика ученика при суочавању са проблемом. Даље, осећање заједништва, кооперативност, учионица као место подршке и конструктивне надоградње међу ученицима су за неке испитанике главна чворишта и покретачи, док неки, опет, сходно свом искуству, истичу значај когнитивних и других особености ученика. Рано учење језика као образац који се помиње код свих испитаница које су описале искуство у учењу енглеског језика представља, такође, битан податак који треба даље испитати.

Поред свих аспеката о којима се дискутовало у претходном одељку, и који пружају основ за даља дидактичка промишљања, ваљало би посебно испитати зашто читање књига на циљном језику није нашло одговарајуће место међу позитивним искуствима испитаница. То додатно зачуђује јер је реч о студенткињама филологије за које би се

могло претпоставити да су у свакодневном контакту са књигом. С тим у вези су и препоруке за даља истраживања, па би у неком следећем истраживању било занимљиво испитати искуства и „ожиљке” студената других професионалних оријентација на пољу учења страних језика, те упоредити са добијеним резултатима.

Узимајући све у обзир, могло би се још једном нагласити да учioniца јесте један надасве сложен систем у ком сваки чинилац и сваки учесник процеса имају своје место и улогу, те је из тог разлога веома битно да „ожиљци” који настану у процесу учења страног језика буду подстицај за трансформацију, превазилажење проблема или дилеме, а затим и смерница за оптимизацију наставе. Другачије не би смело да буде.

ЛИТЕРАТУРА

- Базил 2008: E. Basile, Cicatrices lingüísticas que pican: pensamientos sobre traducción como una poética de curación cultural. *deSignis: Publicación de la Federación Latinoamericana de Semiótica*, 12, Buenos Aires, 19–28.
- Браун, Кларк 2006: V. Braun & V. Clarke, Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101.
- Дурбаба 2011: О. Дурбаба, *Теорија и пракса учења и наставе страних језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Елис 2014: R. Ellis, *The Study of Second Language Acquisition*, Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Гарсија-Санс 2016: E. García-Sanz, La didáctica de terceras lenguas: una introducción orientada a la enseñanza de ELE. *MarcoELE. Revista de Didáctica Español Lengua Extranjera*, 23, 1–11. <https://www.redalyc.org/jatsRepo/921/92153186007/html/index.html>.
- Готардо, Фергусон 2024: G. Gottardo & J. Ferguson, Embodied Transformations: Exploring Scars and Stories in Transformative Learning, in: L. Fabbri, M. Fedeli, P. Faller, D. Holt & A. Romano (eds.), *Getting Transformation into Good Trouble: Making new spaces of possibility with community and in practice. Proceedings of the XV Biennial International Transformative Learning Conference*, 105–112. <https://usiena-air.unisi.it/handle/11365/1274796>.
- Гутјерес Ривиља 2004: R. Gutiérrez Rivilla, Directrices del Consejo de Europa: El Marco común europeo de referencia (2002), in: *Vademécum para la formación de profesores. Enseñar español como segunda lengua (L2) / lengua extranjera (LE)*, J. Sánchez Lobato & I. Santos Gargallo (eds.), Madrid: SGEL, 619–643.

- Гутјерес Алмарса 1996: G. Gutiérrez Almarza, Student foreign language teacher's knowledge growth, in: D. Freeman & J. C. Richards (eds.), *Teacher Learning in Language Teaching*, New York: Cambridge University Press, 50–78.
- Клеман *et al.* 1994: R. Clément, Z. Dörnyei & K. Noels, Motivation, self-confidence and group cohesion in the foreign language classroom, *Language Learning*, 44, 417–448. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1994.tb01113.x>.
- Лоренсо Берхиљос 2004: F.J., Lorenzo Bergillos, La motivación y el aprendizaje de una L2/LE, in: *Vademécum para la formación de profesores. Enseñar español como segunda lengua (L2)/lengua extranjera (LE)*, J. Sánchez Lobato & I. Santos Gargallo (eds.), Madrid: SGEL, 305–328.
- Мартин Мартин 2004: J.M. Martín Martín, La adquisición de la lengua materna (L1) y el aprendizaje de una segunda lengua (L2) /lengua extranjera (LE): procesos cognitivos y factores condicionantes, in: *Vademécum para la formación de profesores. Enseñar español como segunda lengua (L2)/lengua extranjera (LE)*, J. Sánchez Lobato & I. Santos Gargallo (eds.), Madrid: SGEL, 261–286.
- Мендес Сантос 2021: María del Carmen Méndez Santos, *101 preguntas para ser profe de ELE. Introducción a la lingüística aplicada para la enseñanza de español*, Madrid: Edinumen.
- Морено Фернандес 2004: F. Moreno Fernández (2004). El contexto social y el aprendizaje de una L2/LE, in: *Vademécum para la formación de profesores. Enseñar español como segunda lengua (L2)/lengua extranjera (LE)*, J. Sánchez Lobato & I. Santos Gargallo (eds.), Madrid: SGEL, 287–304.
- Обама s.a.: M. Obama, <https://elpais.com/smoda/personajes-celebres-moral-frases-moral.html>.
- Паради 2009: M. Paradis, *Declarative and Procedural Determinants of Second Languages*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Петровић 2019: Александра Петровић, *Мотивација ученика и стицалности у Србији за учење страних језика*, мастер рад одбрањен 15. 4. 2019. Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу.
- Пикок 1999: M. Peacock, Beliefs about language learning and their relationship to proficiency, *International Journal of Applied Linguistics*, 9/2, 247–265.
- Реном Арбојш 2017: A. Renom Arboix, *El aprendizaje de las cicatrices: Cómo convertir el fracaso y la insatisfacción en la energía del cambio*, Madrid: Alienta.
- Ричардс, Робертс 2001: J. C. Richards & T. S. Rodgers, *Enfoques y métodos en la enseñanza de lenguas*, Madrid: Cambridge University Press.
- Родригес Охаос 2017: S. Rodríguez Ojaos, La educación que deja huella (y no cicatrices). EdicionesDeFábula.
- Савет Европе 2002: *Marco común europeo de referencia para las lenguas: aprendizaje, enseñanza, evaluación*. Servicio de publicaciones del Consejo de Europa:

- Estrasburgo. <https://rm.coe.int/marco-comun-europeo-de-referencia-para-las-lenguas-aprendizaje-ensenan/1680a52d53>.
- Савет Европе 2020: Consejo de Europa. *Marco común europeo de referencia para las lenguas: aprendizaje, enseñanza, evaluación. Volumen complementario*, traducción al español del Instituto Cervantes, enero de 2021. Servicio de publicaciones del Consejo de Europa: Estrasburgo. https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/marco_complementario/mcer_volumen-complementario.pdf.
- Тасић 2021: Сања Тасић, Los contenidos televisivos en español como la motivación principal para aprender español entre los jóvenes de Serbia, мастер рад одбрањен 8. 10. 2021, Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу.

Gorana G. Zečević Krneta

SCARS IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING: EXPERIENCES OF STUDENTS OF THE DEPARTMENT OF HISPANIC STUDIES AT THE FACULTY OF PHILOLOGY AND ARTS IN KRAGUJEVAC IN LEARNING AND ACQUISITION OF FOREIGN LANGUAGES

Summary

The “scars” addressed in this paper represent the experiential imprints left on students of Spanish through their foreign language learning journey across all three levels of education—primary, secondary, and philological studies. These experiences have significantly influenced their subsequent learning and acquisition of foreign languages. Through thematic analysis of the key factors that students from the Department of Hispanic Studies at the Faculty of Philology and Arts identify as crucial in their language learning history, this study aims to uncover the deepest and most widespread scars acquired, as well as to highlight their lasting consequences.

This research is based on essays written by sixteen third-year students enrolled in the Spanish Language and Hispanic Literature program. These essays were produced as part of the course *Methods in Teaching Foreign Languages* and reflect the students’ personal experiences in mastering foreign languages, including both positive and negative aspects of the process. Most of the experiences reported are positive, which is expected given that the participants chose philological studies and, therefore, have a predisposition toward continued engagement with foreign languages, while two identified negative experiences had a positive outcome for the students. Among the most influential factors cited by the students for their continued growth and personal development are: the role of the teacher, various forms of classroom interaction, exposure to

authentic materials, integrative motivation, self-esteem, empathy, cooperation, and openness to other cultures.

Nonetheless, all analyzed factors emphasize the complexity and individuality inherent in the process of learning and acquiring a second language. This complexity is deeply rooted in each learner's personal characteristics, which underscores the importance of ongoing reflection and improvement both in confronting difficulties and in students' personal development, as in all aspects of the L2 learning process.

Keywords: scars in language learning, foreign language teaching, Spanish as a foreign language, thematic analysis, individual student characteristics, cognitive and affective factors, motivation, teacher and student roles, psychosocial and sociocultural contexts of L2 learning